

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет «Одеська юридична академія»

**ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ
УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ
ТА ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ ХХІ СТОЛІТТЯ:
СИНЕРГІЯ НАУКОВИХ, ОСВІТНІХ
ТА ТЕХНОЛОГІЧНИХ РІШЕНЬ**

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної
конференції

19 травня 2023 року

У двох томах

Том 2

Видавництво
«Юридика»
2023

УДК 005.332.2(4):316.42(477)"364""20"(062.552)
Є24

Рекомендовано до друку Вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 3 від 16.06.2023 р.)

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**.

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**.
Матеріали видано в авторській редакції.

Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та
Є24 глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх
та технологічних рішень : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-
практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.) / за загальною редак-
цією С. В. Ківалова. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. –
Т. 2. – 828 с.

ISBN 978-617-8263-40-9

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень». У другому томі збірника відображено наукові напрацювання вчених, практиків, військовослужбовців у теоретичній та емпіричній площині в умовах повномасштабного військового вторгнення у сферах адміністративного права та процесу, фінансового, морського та митного права, організації та вдосконалення судоустрою, прокуратури, інших правоохоронних органів, адвокатури. Висвітлено питання кримінального права, кримінально-процесуальних аспектів кримінального провадження та кримінологічних особливостей протидії злочинності в умовах воєнного стану, криміналістики, судової експертизи, психології та медицини у забезпеченні судочинства, цивільного та сімейного права, інтелектуальної власності та патентної юстиції, цивільного судочинства, господарського права та процесу. Розглянуто актуальні питання діяльності сучасних бібліотек у закладах вищої освіти, фізичної підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник розраховано на наукових та науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти, практичних працівників у сферах юридичної, економічної, соціологічної, політологічної, психологічної, філологічної наук, журналістики та кібербезпеки тощо.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)"364""20"(062.552)

ISBN 978-617-8263-37-9 (у 2 т.)
ISBN 978-617-8263-40-9 (т. 2)

© Національний університет
«Одеська юридична академія», 2023

4. Стеценко Ю. В. Науково-методичні засади використання засобів масової інформації при розслідуванні злочинів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза». Київ, 2006. 18 с.
5. Ляшук О. М., Яцик Т. П. Взаємодія правоохоронних органів та ЗМІ в процесі міжнародного розшуку осіб. Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика). 2017. Вип. 2–3. С. 242–246.
6. Про громадські об'єднання : Закон України від 22 березня 2012 року № 4572- VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>

Ключові слова: взаємодія, правоохоронний орган, громадська організація.
Key words: interaction, law enforcement agency, public organization.

ЧЕРНОВ ОЛЕКСАНДР ВІТАЛІЙОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри криміналістики*

КРИМІНАЛІСТИЧНІ ТА ЛОГІКО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ ПІЗНАВАЛЬНО-РОЗУМОВОЇ РОБОТИ СЛІДЧОГО НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ РОЗСЛІДУВАННЯ УМИСНИХ ВБИВСТВ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ПРИ ВИКОНАННІ НИМИ СЛУЖБОВИХ ОБОВ'ЯЗКІВ

Соціально-економічні та політичні процеси, що відбуваються в умовах сьогодення завищують вимоги до певних категорій фахівців та спеціалістів з боку суспільства й організаційного середовища. Значним чином це відноситься до фахівців правоохоронних органів, а саме слідчих, діяльність яких характеризується високою емоційною насиченістю й когнітивною складністю, передбачає прийняття відповідальних рішень у ситуаціях, пов'язаних великою мірою з невизначеністю. Ба більше, наявність певного кола владних повноважень, затверджених у законодавчому порядку, інколи створює ілюзію обвинуваченої спрямованості діяльності слідчого. Але функція слідчого – не обвинувачення і не захист, а пошук істини в процесі розслідування, який може бути здійснений лише за допомогою та в процесі розумової та пізнавальної діяльності.

Незважаючи на певний рівень наукової розробленості та динамічний розвиток новітніх і вдосконалення уже існуючих криміналістичних можливостей, ефективність роботи слідчого при здійсненні розслідування умисних вбивств працівників правоохоронних органів при виконанні службових обов'язків, а також ймовірність недопущення помилок у процесі розслідування багато в чому зумовлена не тільки здобутими фаховими знаннями й навичками, але й умінням застосування їх на практиці, що, у першу чергу, залежить від розумових та пізнавальних якостей слідчого.

Зміст процесуальної та процедурної діяльності слідчого має складну структуру. Розглядаючи його діяльність у загальному уявленні, вона з одного боку охоплюватиме найрізноманітніші напрями здійснення пізнавально-розумової роботи різного плану та складності: виявлення, дослідження, оцінювання та застосування (використання) доказів; прийняття організаційно-правових і тактичних рішень; формування висновків; висунення та дослідження версій; планування розслідування в цілому та окремих слідчих дій тощо. А з іншого боку, вона охоплює організацію та здійснення посвідчувальних і комунікативних дій під час провадження окремих процесуальних заходів [1, с. 205–211].

Всі вищезазначені прийоми, операції та комбінації здійснюються з метою збирання та подальшого оперативного використання доказової інформації про особу, що вчинила злочин, а саме: перетворення вихідних фактичних даних про вчинений злочин і особу злочинця на докази; конкретизація та доповнення вже існуючої інформації стосовно ознак встановлюваної особи і керуючих цим, розширення та поглиблення розуміння про місце, час, мотив, спосіб вчинення та інші обставини; виявлення носіїв інформації, що після одержання може бути використано для подальшої побудови версії про особу злочинця; вживання оперативних заходів щодо використання установлених даних про особу злочинця задля визначення місця його перебування та в подальшому організації його затримання тощо.

Під час пізнавально-розумової роботи слідчого при здійсненні розслідування умисного вбивства працівника правоохоронного органу використовуються різноманітні загальнонаукові методи, в тому числі діалектичної та формальної логіки, методи теорії інформації, моделювання, тощо. Загальновідомі особливості об'єкта пізнання слідчого та процедури його розслідування, що зокрема пов'язані з такими гносеологічними труднощами, як наприклад – ретроспективний характер пізнання, що протікає в умовах дефіциту часу, здійснення протидії зі сторони зацікавлених осіб, послуговування та володіння ненадійною інформацією, створюють ситуацію за якої загальнонаукові методи в чистому вигляді, зазвичай не застосовуються, натомість, вони трансформуються в пізнавальні прийоми спеціальних криміналістичних методів, до числа таких, зокрема, можемо віднести метод огляду, що поєднує в собі такі прийоми як спостереження, порівняння, опис.

Саме криміналістичний зміст сприйнятих слідчим знань про подію злочину, що визначаються завданнями кримінального провадження, використані при цьому засоби і умови пізнання визначають специфіку його мислення й дозволяють говорити про спеціальний криміналістичний вид мислення.

Поряд із цим, варто зазначити, що німецький криміналіст Еріх Анушат у своїй роботі «Мистецтво розкриття злочинів і закони логіки», взявши за основу та розвиваючи відповідну ідею Ганса Гросса, зазначав, що криміналіст повинен не тільки мати здоровий глузд, але й вміти «послідовно мислити і робити умовиводи», «правильно і позитивно осягати природний розвиток справи», «споруджувати будівлю, міцно і вміло пов'язану і таку ж струнку, як живий організм».

Таким чином, він застерігав проти формального та поверхового відношення до справи, при якому результат кожного розслідування є випадковістю, протиставляючи його зацікавленій роботі криміналістів, «які не полінувалися вивчити та перевірити логічний зв'язок усіх подій і вчинків, які були піддані спостереженню та дослідити усі обставини, які звернули на себе увагу». На думку вченого, «виключність» криміналістичного мислення є свого роду «криміналістичним мистецтвом умовиводів».

Досудове розслідування можна умовно поділити на чотири етапи. Першим етапом є проведення після порушення справи невідкладних та інших слідчих дій для з'ясування події злочину. Другим етапом є виконання процесуальних дій, пов'язаних із притягненням особи як обвинуваченої і пред'явлення їй обвинувачення, допит обвинуваченого, застосування до нього ряду необхідних запобіжних заходів. Наступним етапом є збирання й перевірка всіх інших необхідних доказів, які підтверджують або спростовують обвинувачення, обтяжують чи пом'якшують кримінальну відповідальність обвинуваченого. Останнім етапом досудового слідства є вчинення процесуальних дій, пов'язаних із закінченням слідства та складанням відповідного підсумкового процесуального документа [2]. Наша ж задача – дослідити криміналістичні та логіко-психологічні принципи роботи слідчого саме на початковому етапі розслідування.

На початковому етапі розслідування умисного вбивства працівника правоохоронного органу при виконанні ним службових обов'язків модель злочину має лише схематичний характер, оскільки деякі його елементи і зв'язки не відомі слідству. Але в процесі накопичення інформації лакуни моделі поступово заповнюються достовірними фактами та встановлюються зв'язки між елементами, скорочується кількість можливих варіантів в окремих її частинах, модель механізму злочину після кожної чергової слідчої дії трансформується, доповнюється новими обставинами, доказами, а також новими версіями, що підлягають перевірці. Здійснюючи процес розслідування, слідчий передбачає, які сліди, пов'язані з подією злочину, можуть залишатися в об'єктивних умовах, свідомості людей і тим самим визначати напрям розслідування. Цей процес пізнання продовжується доти, поки перетворена модель не стане системою достовірних знань про досліджувану подію злочину [3].

З'ясування слідчим об'єктивної істини на початковому етапі розслідування умисних вбивств працівників правоохоронних органів при виконанні ними службових обов'язків відбувається шляхом побудови слідчих версій. Слідча версія – це обґрунтоване припущення щодо встановлення обставин розслідуваної події злочину, дії конкретних осіб і наявність у цих діях складу певного злочину. Пізнавальна функція висунутої слідством версії полягає в чіткій систематизації доказового матеріалу по справі, його аналізі, обґрунтованому створенні припущень, які визначають найбільш ефективний та результативний шлях встановлення об'єктивної істини. Методами побудови версій є їхні логічні основи – індуктивний чи дедуктивний методи та метод аналогії.

При застосуванні індуктивного методу від встановлення окремих причин походження доказів шляхом індуктивного мислення слідчий доходить до загального припущення про характер і причини події злочину. До помилок, які можуть виникнути в процесі індуктивного умовиводу, належать помилки невірної висновку як результат помилкових посилок і висновків: «після цього – отже, унаслідок цього». Логічна помилка «поспішності узагальнення» полягає в тому, що висновок від окремого до загального ґрунтується не на повному і всебічному аналізі необхідних причинних зв'язків, а слідчий доходить до висновку, базуючись на вивченні частини ознак. Побудова версій дедуктивним шляхом передбачає як початковий момент загальні положення, встановлені в процесі розслідування злочину. Дедуктивний метод може мати місце при явно недостатній кількості виявлених у справі доказів. У цьому випадку при побудові версій виходять не з аналізу певних доказів, а із загального припущення [4].

Таким чином варто зазначити, що задля того щоб не допустити помилок в процесі логічної обробки даних, слідчому необхідно добре розумітися й суворо дотримуватися логічних законів і форм мислення, крім того, варто діалектично підходити до розгляду відомих існуючих фактів у їх взаємозв'язку й взаємозумовленості, постійно контролювати, чи є в його розпорядженні достатні докази для того, щоб зробити той або інший висновок відповідно отриманої та обробленої інформації. Процес мислення слідчого, що проходить у формі побудови та формування слідчих версій проходить декілька етапів: 1) збирання слідчим фактичного доказового матеріалу та інформації, їх подальший логічний аналіз і оцінювання; 2) побудова та висунення слідчих версій, їх подальше формулювання, включаючи ймовірні дані, які могли б слугувати основою для здійснення побудови нових слідчих версій; 3) отримання передбачуваної інформації в процесі перевірки слідчих версій та здійснення перевірки можливих наслідків.

Варто також зазначити, що велике значення має уява слідчого в його розумовій діяльності при здійсненні розслідування умисних вбивств працівників правоохоронного органу при виконанні ними службових обов'язків. За допомогою уяви слідчий здійснює відтворення слідчої картини вчиненого злочину, спираючись на сприйняті достовірних фактів дійсності. Проте, мислення слідчого у контексті системи логічно розгорнутих міркувань є обмеженим. Особливо чітко це просліджується на початковому етапі розслідування умисних вбивств працівників правоохоронних органів при виконанні ними службових обов'язків. На початковому етапі пізнавальна діяльність слідчого носить яскраво виражений творчий характер в структурі якої зростає роль неусвідомлених компонентів евристичних прийомів висунення та розробки версій – уяви та інтуїції.

Одним із найбільш ефективним прийомів у теорії логіко-психологічних засобів розумової діяльності слідчого є рефлексивне мислення (рефлексивне управління) його міркувань, що відбувається за принципом «мислити як злочинець», що виступає у вигляді свого роду рефлексії, змістом якої є імітація думок і дій супротивника, та

здійснення на цій основі власних дій. Зарубіжні поліцейські психологи визначають рефлексію як процес зворотного зв'язку, а саме – адресат, отримуючи інформацію про те, який вплив він зробив на партнера, обирає та коректує стратегію подальшого контакту з ним [5].

Рефлексивне мислення слідчого дає можливість розкривати не тільки поведінку злочинця на місці події при вчиненні злочину, приховуванні його слідів, а й прогнозувати такі вчинки: перебування в певних місцях, укриття знярядь злочину, трупа, викраденого майна, поширення неправдивої інформації тощо. Висунення версій щодо цих питань допоможе вчасно організувати проведення оперативно-розшукових заходів з метою встановлення особи, яка вчинила злочин, її затримання, пошуку речових доказів [6, с. 159-160].

Проте, слід мати на увазі, що здійснення слідчим оцінки поведінки злочинця зі своїх власних позицій, тобто з позиції того, як би він сам діяв на місці злочинця не є рефлексивним мисленням. Таким слідчим може бути помилково залишено без уваги ті припущення, які могли б бути правильними, через їх простоту, складність, безглуздість тощо.

Таким чином, підсумовуючи викладене, можемо зазначити, що специфіка пізнавально-розумової роботи слідчого при розслідуванні умисних вбивств працівників правоохоронних органів при виконанні ними службових обов'язків на початковому етапі розслідування полягає у тому, що вона здійснюється в умовах відсутності повної картини вчинення злочину. В процесі здійснення слідчим своєї пізнавально-розумової роботи слідчий спирається на окремі сліди, шляхом обробки отриманої інформації крізь призму своєї підсвідомості, за допомогою яких він повинен відтворити слідову картину вчиненого злочину. Гносеологічні процеси, крім того ускладнюються тим, що сліди вчинених злочинів найчастіше приховані, а сутність явищ у деяких випадках є викривленою. Тим не менш, варто пам'ятати, що ідеальних злочинів не існує, а оскільки злочин вчиняє людина, в свідомості якої завжди є психологічний аспект і емоційна складова, то як би вбивця заздалегідь не готувався і не приховував злочин, все одно залишаться сліди, деталі або неточності, які при уважній, детальній та кропіткій роботі слідчого зможуть привести до вдалого розслідування злочину «по гарячих слідах» і притягнення винної особи до кримінальної відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Лукашевич В. Г. Розвиток доказування як форми пізнання в сучасному кримінальному процесі / В. Г. Лукашевич // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – Київ, 2004. – № 4. – С. 205–211.
2. Волобуєв А. Ф. Проблеми методики розслідування розкрадань майна в сфері підприємництва / А. Ф. Волобуєв. – Харків : Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. – 336 с.
3. Жук П. Ф. Пізнавальна діяльність слідчого: питання удосконалення / П. Ф. Жук, Л. М. Бондаренко, Т. А. Остапенко // Актуальні проблеми сучасної криміналістики : матер. міжнародної науково-практичної конференції. – Сімферополь : Доля, 2002. – Ч. 2. – С. 104.

4. Коновалова В. Е. Версия: концепция и функции в судопроизводстве / В. Е. Коновалова. – Х. : Консум, 2000. – 176 с.
5. Mikelsons U. Psihologija policijas darba: tradicionālie un perspektīvie izmantotās virzieni = Психология в работе полиции: традиционные и перспективные направления использования / U. Mikelsons. – Rīga : LPA, 1996. – Nr. 3. – P. 85–87.
6. Алексейчук В. І. Огляд місця події: тактика і психологія. Монографія / В. І. Алексейчук. / за ред. проф. В. О. Коновалової. – Харків : Вид-во агенція «Апостіль», 2011. – 232 с.

Ключові слова: пізнавально-розумова робота слідчого, початковий етап розслідування, умисні вбивства працівників правоохоронного органу, слідчі версії, рефлексивне мислення.

Key words: cognitive and mental work of the investigator, the initial stage of the investigation, intentional murders of law enforcement officers, investigative versions, reflective thinking.

ЯКИМОВИЧ РОМАН ІВАНОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри криміналістики*

ОКРЕМІ ОБСТАВИНИ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ВСТАНОВЛЕННЮ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ПІДВИЩЕНОГО ЗЛОЧИННОГО ВПЛИВУ

Прийняття державою системних рішень, спрямованих на протидію організованій злочинності, наразі, знайшло своє вираження у:

правовій сфері – криміналізація окремих діянь, які пов'язані із діяльністю злочинних спільнот, суб'єктів злочинного впливу та окремих діянь, які у межах наукової доктрини визначались як інфраструктурні елементи організованої злочинності, наприклад організація та проведення злочинних зібрань – «сходок»;

інституційній – структурно-функціональній перебудові правоохоронних органів із визначенням прямої функціональної спрямованості окремих правоохоронних органів щодо протидії діяльності злочинних спільнот.

Певний час чинності відповідних норм кримінального закону та діяльності підрозділів стратегічних розслідувань дали перші результати у формі повідомлень про підозри окремим суб'єктам злочинного впливу, які відносять себе до категорії «смотрящі», а також окремим суб'єктам підвищеного злочинного впливу, які відносять себе до неформальної групи осіб – «вори в законі». Більше того, з 2020 року по теперішній час судами України винесено вирок: поширення злочинного впливу (воля) – 1; звернення за злочинним впливом – 4; поширення злочинного впливу в установах виконання покарань – 10. У той же час, необхідно наголосити, що два із вказаних судових вироків є виправдальними, зокрема щодо суб'єкта, який має статус «кримінальний

Мурашко Анастасія Сергіївна

Перспективні напрями використання профайлінгу в Україні 472

**Наумович Ігор Сергійович,
Стаурська Олександра Миколаївна**

Характеристика особи злочинця у кримінальних
провадженнях, пов'язаних з незаконним обігом
особливо небезпечних наркотичних засобів 474

Падалка Лілія Олегівна

Використання методології розвідувальної аналітики
для забезпечення окремих тактичних операцій
під час розслідування злочинів у сфері оподаткування 477

Пастух Аліна Володимирівна

Обставини, що підлягають встановленню під час досудового
розслідування злочинів, пов'язаних із порушенням
правил екологічної безпеки 480

Цибульський Дмитро Васильович

Щодо питання особливостей взаємодії правоохоронних органів
з громадськими організаціями 481

Чернов Олександр Віталійович

Криміналістичні та логіко-психологічні принципи
пізнавально-розумової роботи слідчого на початковому етапі
розслідування умисних вбивств працівників правоохоронних
органів при виконанні ними службових обов'язків 484

Якимович Роман Іванович

Окремі обставини, що підлягають встановленню
під час розслідування злочинної діяльності суб'єктів
підвищеного злочинного впливу 489

Алексеева Ліна Леонідівна

Постзлочинна поведінка як об'єкт криміналістичного дослідження . . . 491

**СЕКЦІЯ 23
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНОГО
ТА СІМЕЙНОГО ПРАВА**

Харитонов Євген Олегович

Відкрите суспільство і приватне право як європейські
орієнтири розвитку 494

Давидова Ірина Віталіївна

Договори на розробку веб-сайтів: деякі питання
правового регулювання 498

Сафончик Оксана Іванівна

Окремі питання захисту нерухомого майна та інших
майнових прав фізичних осіб в умовах воєнного стану 501